

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

DAMER

Nu inkommit nyheter för hösten och vintern **BLUSTYGER**, Bomullsviyelle, från 1,25 per mtr., **KJOLTYGER**, grått och blått, från 2,60 per mtr., **DRÄKTTYGER** från 6,25 per mtr., **CHEVIOT** från 4,50 per mtr., **SIDEN** från 2,25 per mtr., Stort urval i skotska tyger, passande till barnklädningar.

Satin	fr. kr. 1,25	Reformliv	fr. kr. 2,50
Täcktyg	„ „ 0,95	Snörliv	„ „ 2,45
Creton	„ „ 1,45	Korsettskyddare	„ „ 1,35
Flanell	„ „ 0,80	Tröjor, Lahmanns	„ „ 1,30
Strandkoftor	„ „ 8,50	Kalsonger, Lahmanns	„ „ 2,45
Underkjolar, trikk	„ „ 3,60	Linnen	„ „ 1,85
Underkjolar, satin	„ „ 4,45	Köksförkläden	„ „ 1,30

SYBEHÖR - GARDINER - LINNEVAROR **STUVAR** STRUMPOR - VANTAR OCH HANDSKAR

SVENSKA VARUHUSET

54 Drottninggatan 54 - 1 tr. ——— 37 Stora Nygatan 37 - 1 tr.

Firma Selma Hägglund

PARFYM-MAGASIN

38 HÄMNGATAN 38

STOCKHOLM

Allm. Tel. 84 07 - - - Riks Tel. 23 57

SINGER "66"

MODERNASTE SYMASKIN

NYTTIGASTE MÖBEL

PÄLSATELJÉN

INNEHAVARE:

Körsnär **ALBERT STRIDSBERG**

Pelsvaror av alla slag bäst och billigast

Reparationer och moderniseringar. Konservering av Päls- och Yllevaror.

MÄSTERSAMUELS-
1 tr. GATAN 37 1 tr.

Hörnet av Malmskilnadsgat.

Alla slags Pälsvor, Jaquetter, Dam-, och Herrpälsar på lager och på beställning. Förstklassigt arbete. Billiga priser.
: : Prima materiel. : :

Allm.tel. 115 85 Riks Norrm.241

Anna Bengtsons Kappaffär

KULLAGATAN 21, HÄLSINGBORG. — RIKS TEL. 12 45 & 32 45.

REKOMMENDERAS

Kostym- och Kapptyger. Stort urval. Beställningar emottages.

Telefon
539
Malmö

Perseus

SIDEN &
MANUFAKTUR-
AFFÄR

alltid nyheter i största urval

HERTHA

ÅRGÅNG IV

1 DECEMBER 1917

HÄFTE 19

Kvinnorna och krigsindustrin.

I

Kriget har otvivelaktigt haft det allra största inflytande på kvinnans medborgerliga ställning liksom på värdesättningen av hennes arbete och hennes löneförhållanden. Som bekant ha kvinnorna nu i de krigförande länderna ryckt in på snart sagt alla arbetsområden inom samhället och fått ersätta männen även på banor, som förut varit stängda för dem. Att det hela kunnat fungera och gått i lås så som det verkligen gjort trots krigets olidliga förhållanden, det ha de olika länderna till stor del sina kvinnor att tacka för.

Vad Tyskland beträffar, så äro studier i tillgängliga kvinnotidskrifter beträffande denna sak mycket litet givande. Den genomförda krigsorganisationen pålägger nämligen den starkaste censur på allt, som kommer ut i tryck, så att just de intressantaste frågorna förbli obesvarade. En liten notis i Zeitschrift für Frauenstimmrecht för i år berättar dock, att i Preussen f. n. befinna sig 87,000 kvinnor i järnvägstjänst. De ha visat sig mycket dugande. Ifall deras arbets-

förmåga motsvarar männens på samma platser, få de samma lön, och sådana fall ha också förekommit.

Att Tyskland infört en del reformer och lagar för att underlätta sina kvinnors hårda arbete i dessa krävande tider får man veta i de österrikiska tidskrifterna. T. o. m. England framhåller på sina håll Tyskland såsom föredöme i vissa speciella avseenden. Både österrikiska och engelska tidskrifter framhålla, att kvinnorna i Tyskland överallt ha representanter i organisationen. Ledningen ligger nämligen i händerna på socialpolitiskt verksamma kvinnor, kända ledare inom kvinnorörelsen.

Bland de kvinnofrågor, som f. n. äro synnerligen aktuella i Österrike, är den gamla, ofta diskuterade om lika lön för lika arbete. Nu i dessa tider, då kvinnor bli i så oerhört stor utsträckning tagna i anspråk på manliga platser, har kravet kommit att framträda starkare än någonsin. Bl. a. just därför att allting f. n. är så dyrt, så förslå inte "kvinnliga" löner. En annan fråga är kvinnans

representantskap i styrelser och kommissioner. De österrikiska kvinnorna vilja helt naturligt ha ett ord med i laget vid organisationsarbetet. Med det krävande arbetet under dessa svåra år har deras ansvarskänsla utvecklats i hög grad.

Regleringen av minimilön och dyrtidstillägg inom den österrikiska krigsindustrin har beslutats av det stora förbundet av arbetsgivare och arbetare och skall äga giltighet så länge kriget varar.

Nu förhåller det sig så, att tusentals kvinnor äro sysselsatta inom krigsindustrin, där de utföra det allra svåraste arbete, sådant som man överhuvud taget aldrig tänkt sig, att kvinnor någonsin skulle kunna utföra. Arbetarna bekräfta, att både kvalitet och kvantitet av kvinnornas arbete är fullt likvärdigt med männens; dock att kvinnor, som arbeta i nattskift, ofta gå raskt under.

För männen är veckolönen 50 Kronen och 20 Kronen i dyrtidstillägg; för kvinnor med 50 Kr. i lön, är dyrtidstillägget 5 Kr. Vid förtjänst över 50 Kr. är tillägget i långsamt nedåtgående kurva så, att när förtjänsten är 100 Kr. i veckan, är tillägget 7 Kronen 50 Heller för arbetare. För arbeterskor är det inte alls tal om något tillägg vid högre veckoavlöning. Giftna arbetare erhålla 3 Kr. för hustrun och 2 Kr. för varje barn intill 13 år. Arbeterskan, som inte erhåller underhåll, likaså 2 Kr. för varje barn intill 10 år. Arbetar hustrun på samma plats som mannen eller på annan plats inom krigsindustrin, så får hon intet tillägg. Att tillägget i sådana fall icke beräknas dubbelt för barnen, är ju riktigt, men, anse de österrikiska kvinnorna, vore det inte mera praktiskt att

ge vardera hälften? Visserligen har mannen underhållsplikten, men erfarenheten visar ofta, att mannen tycker, att familjen är tillräckligt försörjd genom hustruns arbete, och familjen mister sålunda mannens ekonomiska stöd genom detta system.

Angående minimilön för kvalificerade arbeterskor, så kommer den inte alls i fråga, då man anser, att inga kvalificerade arbeterskor finnas, även om de göra precis samma arbete lika bra som kvalificerade arbetare. Icke yrkesutbildade arbetare erhålla 50 Kr. i veckan som minimilön (tillägget för hustrun och barnen oberäknat). Lönen för arbeterskor över 18 år är 35 Kr. i veckan, då de minst 6 veckor varit sysselsatta inom krigsindustrin. Sålunda äro de efter 6 veckors träning sämre ställda än absoluta nybörjare bland männen. Ha de icke arbetat dessa 6 veckor, är minimilönen 30 Kr., alltså 60 % av arbetarens lön. Underhållet till barnen tillkommer, såvida inte mannen har liknande sysselsättning.

Alltså har en 17-årig olärd arbetare en minimiförtjänst av 50 Kr., en kvinna, utan underhållsbidrag, med 5 à 6 små barn att försörja, 45 Kr. Har hon inte arbetat de 6 veckorna, 40 Kr.

Män under 17 år erhålla 30 Kr., kvinnor under 18 år 24 Kr. Annars i livet brukar man anse kvinnorna tidigare utvecklade, men här får hon ett år längre vara "jugendlich".

Nu är det även så i Österrike f. n., att arbetare och arbeterskor inom krigsindustrin ej äga rättighet att uppsäga sina platser utan särskilt tillstånd av den s.k. besvärskommissionen, som endast under de allra mest tvingande, lagligen fastslagna

betingelser ger tillstånd. Lagen är tillkommen för arbetsstabilitetens skull.

Besvärskommissionen består av en representant för lantförsvarsministern, en för fackministern, en domare, en representant för arbetsgivarna och en för arbetarna. Det har uttalats önskan från arbeterskornas håll, att på platser, där det finns mycken kvinnlig arbetskraft, borde också en arbeterska vara med i kommissionen.

Allgemeiner Österreichischer Frauenverein har understött denna anhållansamt föreslagit fri uppsägningsrätt för kvinnor. Vidare föreslås, att kommissionen får medverka av en socialpolitisk kvinna, antingen som medlem eller som konsultativt biträde i allt arbete, som rör arbetstid, arbetsvila, omsorg om hälsa och sedlighet, platsanskaffning, livsmedel, "mjölkdroppar", barnavård, sjukhus m. m.

Neues Frauenleben framhåller på tal om de nyss relaterade löneförhållandena, att det hade varit lyckligt, om kvinnorna varit representerade av kvinnor inom kommissionerna, ty det gäller här som som överallt: "Wer sich selbst vertritt, ist wahrhaft vertreten".

På samma sätt är det också i England. De stora frågorna om värdesättning av kvinnors arbete, särskilt i dessa tider, deras representantskap och medborgarrätt äro även där aktuella.

Som bekant är i England ordet fritt, friare än någon annanstädes i hela världen, möjligen med undantag av det revolutionära Ryssland. En sådan typ som Bernhard Shaw skulle vara alldeles otänkbar i något annat land.

Kvinnorna diskutera helt öppet i sina tidskrifter de åtgärder från regeringen

och myndigheterna, som inte behaga dem. Det är typiskt anglosachsiskt detta, att mitt under den mest brinnande fosterlandskärlek och under stora uppoffringar för sitt land nog så kraftigt kräva, att fel och orättvisor bli rättade. Ibland är tonen bestämd, fordrande, ibland ironisk, ibland humoristisk, när det är alldeles galet. Så som engelska kvinnor i dessa dagar arbeta för sitt land, ha de också i sanning rättighet att bli hörda.

Det har varit en stor konferens i London av de representativa kvinnoföreningarna för att diskutera ammunitionsinternas bekanta förordning "L 2" om kvinnolöner. Det är precis samma förhållande som i Österrike. Protest mot olika lön för lika arbete. Missnöje med minimilönen 1 pund i veckan och orättvisan i beviljande av olika dyrtidstillägg för kvinnor och män.

Det hade fastställts ett maximipris av 4 1/2 pund i veckan, med tillägg då arbetet var särskilt farligt. Det framhölls på konferensen, hur detta vore en återgång till det gamla systemet och övergivet i alla civiliserade länder. Nu borde endast användas garanterad minimilön. Priserna på allting stiga ju dagligen, och att sålunda begränsa lönen vore utsvettningssystem. Även framhölls, att tillägg borde givas för overtids-, söndags- och nattarbete. Arbetet är nämligen indelat i 3 skift om dygnet med 8 timmar å vardera.

Konferensen gav anledning till en synnerligen livlig debatt i parlamentet. Bland dem, som yttrade sig vid detta tillfälle, var även Mr Lloyd George, som indignerat utropade: "Att tala som om de endast finge 1 pund i veckan. Det finns platser,

där de förtjäna 35 shillings, ja ända till 3 å 4 pund i veckan. Kvinnor ha aldrig förtjänatså mycket. "Dessa 1-punds-kvinnor komma mestadels från sina hemplikter, och det kan ju vara glädjande för oss att höra, att det inte bara är i Sverige, som hemanarbetärsålagtvärderat!

I den synnerligen intressanta diskussionen i parlamentet gjordes en resumé av arbetarnas stora löner, när de arbetade 47 å 53 timmar i veckan. "Ja", säger ammunitionministern, "de vilja ej arbeta för mindre lön". "Nå, än kvinnorna då?" "Ja, de få för 47 å 53 timmars arbete — 1 pund." Sedan denna förordning "L 2" kom till, har det blivit en viss tendens hos arbetsgivarna att vägra att betala mera än 1 pund i veckan även för fullt yrkesskickligt arbete. 1 pund har inte blivit ett minimum utan en standardlön. De kvinnor, som göra mäns arbete, stå under denna förordning; för andra kvinnor är ingen minimilön garanterad.

Kvinnorörelsen anser, att kvinnor med 48 timmars arbete i veckan måste ha minst 6 pence i timmen eller 24 sh. i veckan. Det är en stor fara med de låga lönerna. I ett verk betalade man 10 sh. i veckan. Lönen ökades med 300 %. Produktionen blev tredubblad.

En parlamentsledamot har framhållit, att han inte trodde, att "pre-war"-förhållandena någonsin skulle återkomma, och man måste bereda sig på hur det skulle bli efteråt. Han beräknade, att av 600.000 kvinnliga arbetare skulle 250,000 vilja stanna kvar efter kriget. Han rådde kvinnorna att gå in i människens organisationer och skaffa sig lika rösträtt med dem.

I vilken väldig utsträckning kvinnorna arbeta utom hemmet i dessa dagar får man en föreställning om genom en översikt i *The Common Cause*. I juli 1914 voro arbeterskornas antal 3,272,000, varav ungefär $\frac{2}{3}$ voro anställda inom den egentliga industrin. Handeln sysselsatte en halv miljon kvinnor och statens verk, inberäknat arsenaler och skeppsvarv m. m., 2,000. I jan. 1917 hade arbeterskornas antal ökats med 1,072,000, varav 423,000 arbetade inom industrin, 274,000 inom handeln och 147,000 i statens verk.

De kvinnor, som i sitt arbete direkt ersätta män, voro fördelade på följande yrkesområden:

Industri (utom statens) ..	376,000
Statens verk	139,000
Åkerbruk	23,000
Transportväsen	52,000
Banker och finansverk ..	42,000
Handel	278,000
Hantverk	17,000
Hotell, teatrar o. d.	31,000
Administrationn	73,000
Kommunalverksamhet ..	40,000
Summa	1,071,000

Man uppskattar det antal kvinnor, som nu inneha tjänst men endast levde i sina hem före kriget, till omkring 800,000.

Kvinnorna få användas i det tyngsta arbete, t. ex. som smeder och timmermän, vid blockvagnar och godstransport etc. De ha visat sig synnerligen dugande inom den elektriska industrin, såsom vid telegraf- och belysningsverken, vid dynamo- och motorfabrikationen, vid Marconiarbete och dylikt. Men ofta komma de ej till sin rätt. Sålunda framhåller *Daily Mail*, att organisationen av kvin-

nornas arbete i England inte är tillfredsställande. Starka kvinnor sättas till lätt arbete och klenlydiga till för krävande platser. Bildade kvinnor, som kunde göra nytta i kvalificerat arbete, få skura, diska m. m. Tidningen framhåller vikten av att kvinnor användas i större utsträckning som organisatörer. Det har visat sig, att kvinnor, som ryckt in på sekretäreplatser och underchefsposter för att ersätta män, visat stor läraktighet, snabb uppfattning och inte lämnat något övrigt att önska i sitt arbete.

Daily Express påpekar i en mycket intressant artikel i år den spanska förskräckelse för tränad, skolad, kvinnlig arbetskraft, som förekommer på sina håll. Man vill i en del verk ha okunniga ungdomar, som betalas lågt. Halva antalet skolade kvinnor skulle mången gång uträtta arbetet oändligt mycket bättre än alla dessa okunniga ungdomar. "En dugande kraft måste naturligtvis ha mera betalt, och då blir det tjänster för män", säger Daily Express. — Precis som hos oss!

I Bank of England äro 600 kvinnor anställda. Vid den öfverväldigande rusning, som uppstod exempelvis vid sista statslånet, skulle aldrig det hela ha fungerat så utmärkt, om inte banken haft dessa duktiga kvinnor till hjälp. Bank of England har varit en pionjär i användandet av kvinnligarbetskraft, och där sitta akademiskt bildade kvinnor på chefsposter.

I allmänhet tyckas dock kvinnorna ej ha kommit längre där än hos oss. Man börjar emellertid få ögonen öppna för kvinnornas betydelse som organisatörer av kvinnor. Enligt en uppgift i The Common Cause för i år ha en

halv miljon kvinnor trätt in som lantarbetare i stället för män. Ammunitionsmministern fordrar ännu en halv miljon kvinnor. Dessa stora skaror anses böra uppfosttras och ledas av kvinnor.

På ett stort möte i London har industriarbetarnas ställning efter kriget diskuterats. För kvinnor, som före kriget huvudsakligen varit sysselsatta med sina hem, hade öppnats nya banor. Kónskrig efter detta krig skulle ej komma i fråga. Förut hade det vid konflikter varit män på ena sidan och kvinnor på den andra. Hädanefter skulle de gå tillsammans. Den enda faran vore, att kvinnorna skulle pressa ned männens löner. Hennes representantskap inom industrikommisioner vore nödvändig. Ända tills en säker fred är sluten, kommer den forcerade ammunitionstillverkningen att fortgå. Men sedan kommer den naturligtvis att avstanna i ett slag. Och nu hade man trätt samman för att diskutera de svårigheter, som skulle uppstå. Det ansågs, att arbetslöshetsförsäkringen väl finge bli den förnämsta faktorn för att möta den plötsliga förändringen.

Som en given sak framhålles ofta i den engelska pressen kvinnornas rösträtt, som skall bli den lön England skall skänka sina kvinnor för deras storartade arbete under kriget. Som bekant är frågan redan avgjord i princip. Kvinnornas gamla motståndare, Mr Asquith, har ju redan tidigare uttalat sin mening, att kvinnorna ej längre kunde utestängas från medborgarrätten, när de gjort en sådan insats för landet under kriget och förhållandena efter dess slut på det närmaste berörde dem. —

Men nog kan det tyckas oss u derligt,

att ammunitionstillverkningen gjort kvinnorna mer värda rösträtten än allt deras arbete förut för hem och familj. —

En artikel i Daily Express föreslår, att alla kvinnor i krigstjänst borde förses med ett äretecken, så att de alltid bereddades plats på spårvagnar, järnvägar och omnibusar från och till arbetsplatsen. Det är naturligtvis trångt där, ännu värre än hos oss; omnibusarna t. ex. äro mestadels vid fronten. Ofta välja kvinnorna nattskift för att kunna se efter sina hem och barn om dagarna, och då behöva de verkligen en hygglig plats på de långa resorna. "De äro hjältinnor

i kriget såväl som deras stridande kamrater", säger tidningen.

Just i dagarna har, enligt ett brev från England, stiftats en utmärkelse för kvinnor, de kunna bli "Companions of honour", vilket är den första officiella hedersbetygelse, som kvinnor kunnat erhålla i England.

Och sedan till Frankrike. De franska tidskrifterna skilja sig betydligt från de engelska i sina uttalanden. De blunda inte heller för de fel och misstag, som göras i deras land, men deras måttfulla och försynta språk skiljer sig från den engelska, frejdiga öppenheten.

LILLY LAURENT.

Fredrika-Bremer-Förbundet om den nya fattigvårdslagen.

Fredrika-Bremer-Förbundet har till Kungl. Maj:t avlåtit nedanstående skrivelse:

Till Konungen.

Då Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse tillåter sig att härmed inför Eders Kungl. Maj:t framlägga några synpunkter med avseende på det av fattigvårdslagstiftningskommittén den 19 februari 1915 framlagda förslaget till ny lag om fattigvården, är det med största tacksamhet som styrelsen erkänner den vidsynthet, den i bästa mening filantropiska anda, som dikterat lagtextens formulering. Det kan emellertid ej förnekas, att styrelsen i vissa lagens paragrafer saknar uttryck för några av de principer, som styrelsen önskat att där finna företrädda och för vilka styrelsen dristar att nu påkalla Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

I 1 § förklaras att med fattigvård menas

nödtorftigt underhåll och erforderlig vård samt för minderårig jämväl fostran. Såsom villkor för rätt till fattigvård stipuleras i 1 § bland annat "oförmåga att genom arbete försörja sig", och 3 § ålägger vidare föräldrar att utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sina minderåriga barn. Det förefaller emellertid icke fullt konsekvent eller etiskt riktigt, att då samhället av föräldrar gent emot barnen i själva verket fordrar utom försörjning även vård och fostran, förutsättningen för samhällets hjälp skall vara allenast bristande försörjning. Detsynes nödvändigt att även för den försörjningspliktige framhålla försörjningens vårdande och fostrande innebörd. Icke minst torde detta böra ske, emedan den nuvarande formuleringen måhända skulle kunna inbjuda till en tolkning, som vore ofördelaktig särskilt för änkor eller ogifta mödrar med flera barn. Fredrika-Bremer-Förbundets sty-

relse får på grund härav hemställa, att i den lagtext, som avser försörjningsplikten, eller i dess motivering måtte klart uttryckas att i försörjning även inbegripes vård och uppfostran.

Såsom ett av villkoren för åtnjutande av fattigvård uppställer lagens 1 § minderårighet med en åldersgräns av 15 år. Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse omfattar emellertid obetingat deras mening, som ansett att åldersgränsen bort sättas högre. Styrelsen vill i denna fråga instämma i det yrkande, som framställs av kommittéledamöterna Lindblom och Pauli i en till lagförslaget fogad reservation och som föreslår minderårighetsgränsens höjande till 16 år.

Beträffande lagens bestämmelser avseende dess egen praktiska tillämpning skulle det onekligen ha förefallit mera tillfredsställande om dessa bestämmelser, vilka komma i så nära kontakt med kvinnor, med barn, med sjuklingar och åldringar, även på ett mera effektivt sätt än som nu skett fört kvinnorna in på fattigvårdens arbetsområden. Det är nämligen ett betydande antal av lagens paragrafer som innehåller stadganden, vid vilkas tillämpning speciellt kvinnliga egenskaper och kvinnlig sakkunskap i själva verket torde vara nästan oundgängliga. 2 § angående grunderna och 10 § om formerna för utdelande av fattigvård, 25 § om anordningar vid fattigvårdsanstalter, 36 § angående tjänsteställning för minderåriga, 79 § angående fattigvårdsstyrelsens tillsyn över unga förutvarande understödstagare, alla dessa och flera andra bestämmelser beröra förhållanden, som särskilt påkalla kvinnliga arbetsinsatser och kvinnlig erfarenhet. Så bunden vid gammal hävdvunnen uppfattning är dock säkerligen ännu tankegången inom många av vårt lands samhällen, att insikten om kvinnoarbetets lämplighet för dessa områden under lång tid framåt ej lär komma att leda till någon nämnvärd ändring av fattigvårdsstyrelsernas uteslutande manliga sam-

mansättning, såvida ej lagen tvingar därtill. Med instämmande i kommittéledamoten Paulis reservation angående kvinnors medlemskap i fattigvårdsstyrelser, får Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse därför påyrka att inval i fattigvårdsstyrelser av åtminstone en ordinarie kvinnlig ledamot och en kvinnlig suppleant måtte bliva obligatoriskt.

På ännu ett område ha kommitterade, enligt vad det förefaller styrelsen, låtit förefintliga svårigheter hindra att taga steget fullt ut — nämligen i fråga om 47 § angående hustrus och barns hemorts rätt. Även här kan därför styrelsen instämma i en till förslaget fogad reservation av ledamöterna Lindblom och Pauli, dock med undantag för 2 momentet i reservationens 48 §. I detta moment heter det — efter den föreslagna bestämmelsen att barn under vissa förutsättningar kunna ha moderns hemorts rätt —: "Dör modern eller avflyttar hon från riket, får barnet faderns hemorts rätt". Det synes styrelsen, att reservanterna här åt barn av gifta mödrar givit en ställning, som under vissa förhållanden kan bli sämre än den som förbehållits ogifta mödrars barn, vilka i händelse av moderns död få behålla den hemorts rätt modern senast ägde. En gift moders barn skulle däremot för sin hemorts rätt och sin vård plötsligt åter bli beroende av en måhända ovärdig far och av en eller kanske flera kommuner, med vilka det aldrig haft någon beröring. För ett sådant barn skulle alltså med ens åter inträda alla de svårigheter, som reservanterna genom sitt förslag velat undvika för dess moder. Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse får därför som sin åsikt framhålla, att åt sista meningen av 2 momentet i reservanternas 48 § borde givits följande lydelse: Dör modern eller avflyttar hon från riket, behåller barnet den hemorts rätt modern senast ägde.

Slutligen vill styrelsen till alla delar ansluta sig till ledamoten Paulis yrkande

angående uppdrag åt den föreslagna fattigvårdsinspektionen att i stället för Konungens Befallningshavande besluta i vissa i fröken Paulis reservation angivna ärenden, varjämte styrelsen till fullo instämmer i den av fröken Pauli uttryckta åsikten, att kommittén bort framlägga förslag till bestämmelser om ansvar för försummad försörjningsplikt, avsedda att införas i strafflagen. Det står nämligen för styrelsen alldeles klart, att så länge försummad försörjningsplikt icke i sig själv utan endast i förbindelse med åtnjutet fattigvårdsunderstöd kan av lagen bestraffas, komma försumliga fäder eller mödrar aldrig att vare sig inför samhället eller sitt eget samvete te sig såsom brottsliga. Och straffbestämmelserna komma häller aldrig, förrän de frigjorts från sammanhanget med fattigvårdsunderstödet, att grunda sig på den likhet

inför lagen, som bör vara en utgångspunkt för all lagstiftning.

På grund av vad Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse här anført, får styrelsen i underdånighet hemställa

att vid formuleringen av lagen om föräldrars försörjningsplikt eller i lagens motivering måtte klart uttryckas, att i försörjning innefattas även vård och uppfostran;

att de ovan av styrelsen anförda reservationerna måtte vinna beaktande, dock med undantag för 2 momentet i 48 § av kommittéledamöterna Lindbloms och Paulis reservation angående hemortsrätt, där styrelsen i underdånighet hemställer, att den sista meningen av 2 momentet i 48 § måtte erhålla följande lydelse: Dör modern eller avflyttar hon från riket behåller barnet den hemortsrätt modern senast ägde.

Rimforsa den 14 november 1917.

Nu är jubileumsfesten ett minne blott. Nyss reste den sista gästen, och sedan i fredags redan är livet på Rimforsa i de gamla gängorna. I dag är det slakt i småbruket och byk i "herrgården" — stök som det kallas i hemmen.

Men Hertha vill ha referat av festens förlopp, och så har jag då full rätt att dröja i de festliga minnenas värld.

"Bevars vilket fläng både ute och innan" — denna Anna Maria Lenngrens välkända vers kommer mig alltjämt i tankarna, när jag ser tillbaka på förberedelserna till den stora dagen. Ty ni ska veta, vi ha förberett oss. Mat skulle vi ju ha till ett under några dagar ganska anseeligt hushåll, vi ä' ju i var-

dagslag 30 personer. Alltså hade vi i första veckan av november slakt, stor-slakt på ett nöt och ett svin. Så bryggdes enbärdricka och bakades ett sannskyl-digt julbak, där icke ens saffransbrödet saknades. Men vi skulle ju ock ha put-sat och fint i huset och gästrum i ordning med bäddar åt 22 nattgäster. Det krävde ock sitt arbete.

"Last but not least", vi skulle ha ett sällskapsrum, där ett 80-tal gäster skulle kunna dväljas, ty den stora dagen skulle ju firas med middag och samkväm. Nåväl, vår största föreläsningssal röjdes ur likasom halva den med densamma genom skjutdörrar förenade slöjdsalen, och dit flyttades lärarinnors och elevs privata möbler med den påföjd, att vi

verkligen fingo icke blott det sällskapsrum vi behövde utan en — "salong", som kunde sägas fylla ganska stora fordringar. På måndag kvällen när den, överträffande alla förväntningar, var färdig, var även förtjusningen allmän och storartad.

På fredagen d. 9 hade fröken Gertrud Adelborg anlänt; på tisdagen d. 13 kommo amiralinnan Dyrssen, byråchefen Lyttkens samt några av skolans forna lärarinnor och elever.

Onsdag morgon kl. 8 gick flaggan i topp, och litet senare kom åter en skara f. d. elever. Nu kunde ingen taga miste på att det var fest på skolan. Strålände ansikten, glada skratt och utrop mötte en överallt.

"Nej, men är du här? Du kunde ju inte komma."

"Ja, men jag kom ändå. Jag kunde inte låta bli."

"Minns du hur det var vid första invigningen . . . ?"

"Nå men minns du den gången . . . ?"

Så gick förmiddagen under utbyte av gamla minnen, med besök hos gamla goda vänner i granngårdarna — alla måste ju hälsa på hos nämndeman och hos mor Lina — eller med beseende av skolan, där ju var och en måste konstatera antingen förändringar innebärande förbättringar eller ock likheten med fordom.

Kl. 5.30, sedan tåget från Linköping anlänt, serverades middagen. Utom förutnämnda gäster märktes nu friherre Beck-Friis å Söderö med friherrinna, fru Anna Ekman från Bjärka-Säby, greve Klingspor, fröken Anna Lagerberg m. fl.

I matsalen var ett väldigt hästskobord

dukat för 60 personer och klätt med ringblommor, berberis och vildvinsklasar.

Sedan skolans föreståndarinna hälsat gästerna välkomna, höll en av skolans lärarinnor ett versifierat tal, tolkande skolans tacksamhet mot fröken Adelborg och konsul Ekman samt glädjen över att så många av de inbjudna hörsammat jubileumsklockorna, som kallat.

Efter middagen begåvo sig samtliga in i "salongen", där kaffe intogs. Sedan från trakten inbjudna personer anlänt, höll fröken Adelborg högtidstalet skildrande skolans tillkomst, vilken för många syntes som en saga. Fröken A. påpekade hur det allt tydligare visat sig, att skolan blivit till i det rätta ögonblicket för att i de kristider, som vi nu genomgå, kunna genom sina elever komma landsbygdens kvinnor till hjälp. Såsom bevis på de samhällsnyttiga verksamheter Rimforsalärarynnorna utöva och på den glädje, tillförsikt och tacksamhet, med vilken de arbeta, uppläste fröken A. delar av brev till föreståndarinnan. Till sist övergick fröken A. att tala om skolans närmaste framtidsmål, som är att för den med lärarinneanstalten förenade lantushållsskolan förvärva ett eget småbruk, så att medan samarbetet mellan de båda skolorna bevarades, de dock blevo självständiga var för sig. Härpå skulle åtskilligt vinnas för de särskilda skolornas elever. Till detta måls förverkligande saknas penningar. "Men är idéen bärande, så kommer medel till dess förverkligande."

Omedelbart efter fröken Adelborgs tal framträdde amiralinnan Dyrssen. I varma och vackra ord tackade hon fröken Adelborg, föreståndarinna, lära-

rinnor och elever för deras arbete för skolan och dess idé. Till sist frambar byråchefen Lyttkens styrelsens tack till amiralinnan Dyrssen, som i 10 år varit dess ordförande.

Efter talen sjöngo skolans elever Fosterlandet, ord av Lundegård, musik av A. T., samt Rimforsasången.

Till H. M:t drottningen, landshövding Trolle, direktör v. Zweigbergk och fröken Sigrid Melander hade avsänts telegram. Under festen ingingo och upplästes svarstelegram samt telegram från forna elever och från andra skolans vänner.

Kvällen förflöt hastigt under samspråk, sång och musik samt beseende av den lilla hem- och köksutställning, som anordnats till förut- och nuvarande elevers fromma.

Kl. 9.³⁰ avreste en del av gästerna från Linköping och Bjärka-Säby med särskild förhyrd ångvagn, och sedan te

serverats började även de mer närboende avtroppa. Men husets folk kunde ej åtskiljas, ja det gavs t. o. m. exempel på att de som sagt "god natt" om en stund återvände. Stämningen var så varm, alla tycktes känna sig så lyckliga att få vara tillsammans, att först tanken på att det elektriska ljuset möjligen helt plötsligt komme att släckas kunde komma oss att skiljas åt.

På torsdag middag reste en del av gästerna, men andra stannade till fredagen. Under dessa två dagar rådde fortfarande feststämning, ja den stannade kvar även sedan de sista vagnarna rullat bort och de sista hurraropen förklingat.

Det verkliga intresse, den förståelse för vårt arbete, som under dessa novemberdagar strömmat oss till mötes från alla håll, har gjort det varmt och ljusst inom oss, har stärkt vårt mod och givit oss ny tro på vår gärnings betydelse för fosterlandet L. N.-B.

Invigningen av Fredrika-Bremer-Förbundets kvinnliga högre yrkesskola för sömnad.

Den 19 november var dagen som valts för invigningen av förbundets Kvinnliga högre yrkesskola i Stockholm. Det var en talrik samling inbjudna, som då möttes i de nyinredda lokalerna Smålandsgatan 20 fram emot $\frac{1}{2}$ 4-tiden, det fastställda klockslaget för högtidligheten, och sedan kronprinsessan anlät och intagit sin plats med H. M:t drottningens statsfru friherrinnan Falkenberg vid sin sida, fylldes det stora mottagnings-

rummet helt av de många närvarande. Framst bland dessa märktes representanter för förbundets styrelse, för yrkesskolans interimsstyrelse, ordföranden i yrkesskolenämnden dr Lagerholm samt övriga medlemmar av nämnden, medlemmarna av den kungl yrkesskoleberedningskommittén undervisningsrådet Hj. Berg och rektor Montén, föreståndarinnorna för Stockholms stads yrkesskolor fru Sigrid Qvarnström och fröken Margit Trotzig,

fruarna Anna Hierta-Retzius, Emilia Broomé, fröken Gerda Meyerson, fru Wendla Rossander.

Förbundets ordförande, fru Agda Montelius, drog i sitt hälsningstal upplinjerna för de mål Fredrika-Bremer-Förbundet arbetar för och betonade att däri ingår strävandet att vidga kvinnornas arbetsområden och hjälpa dem att behärska dessa med alla dess vanskligheter. Att tanken på yrkesskolor redan länge stått levande för förbundet vore av denna grund klart, och redan för ett 20-tal år sedan börjades i tal, skrift och genom anordnade diskussioner att arbetas för upprättandet av sådana skolor. Under tiden har tanken vuxit sig stark och brett ut sig alltmera, och nu gäller det att gå före utvecklingen och hålla sig beredd att kunna ställa kompetenta lärarkrafter till förfogande, när krav framkomma på sådana. Fredrika-Bremer-Förbundet hade därför tagit upp den plan på upprättandet av en kvinnlig högre yrkesskola för utbildande av lärarinnor och arbetsledare inom sömnadsfacket, som kommit till det genom fröken Maria Aspman, yrkesinspektris Kerstin Hesselgren och dr Karolina Widerström. Genom en för saken tillsatt kommitté hade så planen förts vidare, och nu stod man inför denna realiserad. Intresse hade visats från alla håll, H. M:t drottningen hade uttalat sig livligt för att skolan måtte komma till stånd, kronprinsessan hade undertecknat uppropet för skolans bildande och ett 30-tal namn hade vunnits som garanter för planens värde och utförbarhet. En penninginsamling hade satts i gång, och ehuru ännu icke

avslutad hade man dock sett sig i stånd att nu starta skolan.

Efter att ha uttalat ett tack till alla dem, som genom arbete eller gåvor satt förbundet i tillfälle att bringa till stånd denna nya och viktiga insats i kulturutvecklingen och efter att ha vänt sig till skolans nya elever med önskingar om arbetsglädje och tillfredsställelse i deras gärning, slutade fru Montelius med att förklara Fredrika-Bremer-Förbundets kvinnliga högre yrkesskola öppnad.

Fröken Maria Aspman framträdde härefter och lämnade en översikt av såväl den högre som den lägre yrkeskolans plan och syfte samt av samarbetet med "Stoff och stil", den av fröken B. Hillelson ledda sömnadsateljén, som sedan ett år tillbaka är i verksamhet.

Ett brev från H. M:t drottningens statsfru, vari drottningens intresse för skolan uttalas liksom hennes önskan att vid lämpligt tillfälle besöka densamma, då hon nu vid invigningen varit hindrad närvara, upplästes härpå, liksom lyckönskningstelegram som inkommit från förbundets Linköpingskrets och Maria Nordenfelts yrkesskola och handarbetslärarinneseminarium.

Härefter vidtog besiktning av skolans lokaler, högre och lägre kursens klassrum, det senare med sina elever i fullt arbete under överlärarinnans fröken Selanders ledning, av Stoff och Stils ateljé med dess utställda dräktmodeller och hela flitiga arbetspersonal, av det ljusa, stilfullt inredda provrummet. Gästernas — och däribland kronprinsessans — intresse röjdes av deras kvardröjande långt efter sedan den officiella högtidligheten var avslutad.

Apelrydskolans trädgårdsutställning.

Fredrika-Bremer-Förbundets fruktodlings- och trädgårdsskola i Apelryd, som nyligen avslutat sin andra ordinarie kurs, hade den 6:te och 7:de sistlidne oktober i skolans lokal anordnat en särdeles vacker och instruktiv utställning av frukt och grönsaker samt å platsen skördade fröer, av konserverade och torkade bär och frukter och en mängd andra trädgårdsalster

Hälsingborgs Dagblad, som livligt beklagar att denna "gedigna, mångsidiga och i genomsnitt taget storartade utställning" icke exponerats på Hälsingborgsutställningen, där, såsom tidningen anser, den utan tvivel väckt allmän uppmärksamhet och säkerligen förvärvat ett av de förnämsta hedersprisen, har ett längre, särdeles lovordande omnämmande av skolans egen utställning, ur vilket vi anföra:

Alla trädgårdsalster härtill (för konservering och inläggning, uppgående till ett antal av nära 60 olika sorter) voro med undantag av blåbär och lingon uppdragna å skolans odlingsfält. En så stor och homogen utställning med alla för ett större hushåll nödiga inläggningar samt torkade bär och frukter m. m. fanns ej i gruppställd av någon utställare (på Hälsingborgsutställningen nämligen).

Apropå torkade bär och frukter så fanns av dessa 16 nummer och bland dem den mycket omskrivna "mollan", som i hushållet mycket använts och vitsordades av föreståndarinnan, fröken Moberg, som lämplig i st. f. spenat.

En rikhaltig och vacker utställning av fröer såväl för trädgårdsalster som blomsterodling fanns ock. Anmärkas

bör, att skolan själv uppdrager fröer till nära nog alla trädgårdsalster och de många vackra blomsterrabatterna, som där finnas. De utställda grönsaksalstren hade visserligen ej sådana jätteexemplar att uppvisa som här och där funnos å Hälsingborgsutställningen, men de voro vackra och jämnstora, och detta är ju det eftersträfvansvärda målet.

Fruktutställningen av äpplen med 18 nummer av våra mest renommerade frukterhadesäkerligen på Hälsingborgsutställningen belönats med första pris. Av delikatesser må särskilt nämnas en fin-fin och välsmakande marmelad med mycket minimal sockertillsats. En annan sak, som man ej fick se på Hälsingborgsutställningen, var ett par vackra, väl pressade ostar.

Som kursen vid skolan är endast 8 månader och elevernas antal i år varit endast 12 stycken, måste man förvåna sig över att man kunnat hinna med så mycket, då största delen av tiden är anslagen till trädgårdsarbete samt matlagning.

Utställningen i sin helhet gav gott vittnesbörd om ej blott elevernas flit utan även att skolan i föreståndarinnan fröken Moberg och hennes tvenne medhjälparinnor har en i allo förstklassig lärarinnepersonal.

Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse har ingått till Stockholms stadsfullmäktiges valkommitté med en skrivelse, vari framhålles önskvärdheten av att kvinnlig sakkunskap och erfarenhet bli representerade i stadens livsmedelsnämnd. Ur denna synpunkt förordar styrelsen att en ledigvorden plats inom nämnden besättes med en kvinna och föreslår såsom en utomordentligt lämplig kandidat skolkökslärarinnan fröken Ingeborg Schager.

Notiser från bokvärlden.

Ur fromhetslivets svensk-historia
av *Emilia Fogelklou*. II.¹ Albert Bonniers
förlag.

Vad veta vi egentligen om vår medeltid? De stora regenterna äro för oss namn snarare än personligheter, deras porträtter möta oss endast i de gamla vaxsigillens schematiska bilder och deras handlingar i räfstetingsutslag och gåvobrev. Inte ens efter drottning Margareta — så ägnad att sätta tre rikens fantasi i rörelse — hitta vi andra slags minnen, om vi undantaga guldbrokadjorteln i Uppsala domkyrkas klädkammare. Och vårt eget skyddshelgon är ännu alltjämt en torso, kanske för övrigt alldeles felaktigt hopfogad av bitar från kungabilder av ömsom hedniskt, ömsom kristetursprung. Tills vi möta Sturarna och Hemming Gadh, vilka något så när individualiserade träda fram i sina egna brev, äro Petrus de Dacia och Birgitta de endasvenska medeltidspersonligheter, vilka vi verkligen kunna sägas känna. Och över huvud taget är kyrkans historia den enda, som ger oss någon föreställning om svenskt medeltida sjäsliv. Men denna historia måste, med de nämnda två undantagen, mödosamt hopletas ur lagbestämmelser, brevvarier, gravskrifter, folkvisor och kyrkor. Endast i sällsynta undantagsfall hittar man i diplomatariet någonting sådant som den rörande berättelsen om upplänningen Botolf i Gottröra, som icke kunde tro på transubstantiationens under och därför måste dö kättarens grymma död skärstorsdagen 1311. "Mitt bland de mässfirande står han där", säger författaren, "som en signal till något som skall komma, något som ännu blott är klätt i armodets och okunnighetens föraktade dräkt."

Här är det som överallt inom naturvärlden: hur många frön ha inte gått förlorade mot de få, som levat kvar!

Funnos inte de gamla kyrkorna, anade allmänheten i Sverge säkerligen inte nu, att det funnits en tid som medeltiden — så till den grad har vårt förgängliga byggnadsmaterial tillika med reformationens pietetslöshet gjort vad de kunnat att utplåna den ur minnet. Därför fordras det också ingenting mindre än en skalds fantasi för att trola fram den ur de spridda resterna, liksom det vill en konstnär till att restaurera en gammal dyrbar tavla. En konstnärnatur med religiös pietet för gammal naiv konst. Och i Emilia Fogelklou har Sverges medeltid funnit en sådan. Om man inte visste förut att ordet pietet är liktydigt med fromhet, så kunde man av hennes bok få lära sig det. Med teologens och estetikerns skolade öga ser hon, med den religiösa personlighetens och skaldens tonfall berättar hon vad hon sett. Så har arbetet blivit för mycket konstverk för att riktigt duga till läro- och läsebok, var till det visst från början var ämnat. Det är den gamla historien om den som förvandlade allt till guld, som han rörde vid. Men även i dessa bistra tider lever människan av annat än bröd, och kanske mer än någonsin söker tanken nu ro under romanska valvbågars dunkel eller i gotikens himmelssträvande ljus. Reformationens vårstormar blåste givetvis bort mycken skönhet, när den sopade rent i de gamla medeltidsborgarna, men vi få vara tacksamma för att så mycket är kvar och att vi ännu ha möjlighet att erkänna vår härstamning och inte i alla avseenden behöva göra oss urarva.

De väl valda bilderna, de flesta hittills alldeles okända, och de lika belysande litteraturproven göra att läsaren själv får bilda sig ett omdöme. Författaren håller sig som ciceron ofta taktfullt undan, stryker sällan under, utan låter de gamla föremålen tala för sig själva. Men tack-

samheten mot henne blir inte mindre för det — hon har trollat fram denna gamla drömvärld, dit man alltid längtar tillbaka, sedan man en gång sett den.

LYDIA WAHLSTRÖM.

Mödrar av *Anna Lenah Elgström*.
Albert Bonniers förlag.

En bok av Anna Lenah Elgström tar man i hand säker på att den är fullödigt gods. Innerst ur själsdjupen hämtar denna författarinna fram sitt stoff.

Kan detta sägas om Anna Lenah Elgströms böcker som allmänt omdöme, så kan om *Mödrar* dessutom särskilt sägas att den är en modig bok. Det äventyras något när man rör vid sår, som ett belåtet och självgott samhälle täcker över och förnekar. Fredrika Bremer prövade på detta, medveten om de följder det kunde ha. Det är fullt antagligt, att författarinnan till *Mödrar* likaledes har ögonen öppna för att recensentgunst och popularitet kunna riskeras genom sådant. Men visst är också, att det kan hon inte ta hänsyn till.

Det är inte för att behaga som sådant skrives ned som Tyngdens ande och Spökbarnen, två berättelsersomskälva av smärta över kvinnomartyrier, vilka i tusentalupprepa sig omkring oss, medan mängden finner allt i sin ordning och låter det gå på, — den sistnämnda av dessa berättelser en sannsaga från ett av krigets hemsökta land, ypperlig för övrigt även i sin briljanta teckning av en krigskonjunkturernas gulaschutväxt och en judisk konsthandlare som korrigerande smakråd vid inredandet av korvhandlanden-mångmiljonärens palatslika villa i huvudstadens förnämaste kvarter.

Martyrer och helgon bo tillsammans i Anna Lenah Elgströms diktarvärld, men diktade äro de icke, endast överflyttade dit ur verklighetens, där hon med seerskans ögon urskiljer dem i trängseln av självupptagna och hårdnade människor.

I denna bok är det, som titeln anger, framför allt mödrar hon tvingar oss att se, några av dem med krigets nya, nedbrytande våld över sig. Och medan hon får oss att bruka våra ögon till att se det som undertill är i dessa kvinnors liv, sveper hennes egen sorgset vackra ömhet för dem som en försonande smekning över deras bittra öden.

Evighetsgenomskimrad och lycko-bräddad glänser mellan bokens övriga smärtefyllda blad de underbart härliga sidor som förf. kallat *Barnahjärtat*, moderns jublande bikt om sin stora, eviga lycka. E. K—N.

En officershistoria och några andra berättelser av *Marika Stjernstedt*. Albert Bonniers förlag.

Krigsböcker av den osammansatta rese- och journalistypen ha vi fått till överflöd nog av, och det vill till att intresset för dem skall hålla i sig i längden. Troligt är att av krigsskådespelets elände till bristning tänjda nerver snart nog börja reagera mot de mer eller mindre fantasistofferade krigshistorier, som serveras från alla håll, och att man — om inte annat så av ren självbevarelsedrift — söker sig bort från mardrömsbilderna till någon för dessa fridlyst föreställningsvärld, där själen åtminstone för stunden finner vila och ro.

Men även om vi kommit till denna punkt, finns det ett slag av krigsböcker, som framgent ha att räkna med en säker publik. En känd författare, som med sin plats redan given inom litteraturen griper ur dagens olycksdrama ett sin diktning, ger därmed sin bok ett litteraturpsykologiskt värde av helt egenartat slag, som räddar den från möjligheten att dela enklare kamraters öde.

Marika Stjernstedts nya bok har detta dokumentsintresse. Inte därför att ämnesvalet är krigszonens, men beroende på att så skriver Marika Stjernstedt nu.

Därvid faller främst i ögonen att för-

fattarinnan till Gena, eller Landshövdingens dotter, eller Alma Wittfogels rykte inte är densamma i dessa krigshistorier. Visserligen kännetecknas de av samma stilens säkerhet och färdiga avslutning, som man med nöje minns ifrån romanerna, men författarefysionomien har skiftat. Det bra nog kalla artistieriet har färgats av en fördjupad känsla, som förlämnar boken en värme man hittills inte varit van att möta i Marika Stjernstedts diktning. Det är djup som låtits upp.

Kommande litteraturforskare töra med girigt analysintresse annotera liknande utvecklingsfaser hos författarindividerna under världshändelsernas tryck, och man vågar hoppas på att de skola opartiskt bedöma företeelsen. Den samtida kritiken är troligen icke att lita på. Krigslidelsen förvänder synen litet varstades — de s. k. neutrala länderna absolut icke därifrån undantagna — och faran är att författaren blir synad som pacifist, entente- eller centralmaktvänlig och där-efter dömd. Att det då kan gå Marika Stjernstedt illa nog på sina håll torde kunna förutsägas, och prov på sådan krigsståndpunktsbedömning av hennes bok föreligger redan under namn av litteraturkritik.

Också en art av krigsförvildning.

E. K—N.

Nordanfrån. Händelser berättade av *Stig Stigson* (Alfhild Agrell). P. A. Norstedt & Söners förlag.

Det är tjugo år sedan Pelle Molins Norrlandshistorier läto upp portarna till vildmarkslandets ödsliga väldighet, därande skönhet och hjärtekrympande tyngd och mörker. Året efter Ådalens poesi kom en ny Norrlandsbok. Stig Stigson kallade sig författaren. Den var inte Molin-imitation, *Nordanfrån* talade med egen personlig röst ut av ett individuellt författarkynne, ehuru man väl

anade, att diktarbrodern brutit vägen för den.

Stig Stigson var Alfhild Agrell, som med denna bok visade ännu en ny sida av sin rikt skiftande skapargåva. Åttiotalsdramatikern med sitt indignationspatos, Lovisa Petterkvist-humoristen med det förlösande löjet i ögonvrån hade blivit ödemarksdiktaren. Eller rättare sagt ödemarksfolkets diktare. Sitt intresse för mänskorna släppte inte Alfhild Agrell, därför att de häde Norrlandsnaturens väldiga rymd omkring sig. Mänskorna äro det första för henne, men för henne, norrlänningen, blev det inte häller fråga om att passa in mänskorna i en gjord miljö. För henne var det alltsammans ett, folket självt ett stycke Norrlandsnatur, skrämmande och stark, våldsamt och mörkt, men alltid högre än låglandsmåttet. Så äro också i *Nordanfrån* mänskorna med sin bundna lidelsefullhet, sina oböjliga hjärtan och sina ödens tyngd väl förgrundsfigurer men dock sammanväxta med ödemarksnaturen och med synerna av dess stora dystra skönhet.

Det är att gratulera ett läsande publikum till att *Nordanfrån* nu föreligger i en ny upplaga. En bok som denna ligger inte av sig under åren. Gamla som nya läsare komma att lika njuta av denna livsstarke diktning.

E. K—N.

En sjuksköterskas anteckningar av *Noëlle Roger*. Bemyndigad övers. från franskan av Aline Cronhielm. J. A. Lindblads förlag.

I företalet till denna bok anger förf. som sitt mål att "skildra den ande som besjälar Frankrikes soldater". Det lider intet tvivel, att denna avsikt nåtts och att *Noëlle Roger* genom dessa i dagboksform meddelade anteckningar från olika militärsjukhus rest en den skönaste minnesvård över de franska soldaternas tapperhet och fosterlandskärlek, deras

förmåga att tåligt lida, deras glada humör och vackra kamratkänsla. Det är hemska tavlor, som upprullas för våra ögon. Nästan för varje sida talas om namnlösa lidanden, operationer, amputeringar, plågsamma omläggningar o. d., men på botten av allt detta lidande ligger som en fond av kraft och skönhet, ja nästan av glädje, en stor hjärskärande glädje. Det är denna nästan övermänskliga glädje, som förtager det hemska av framställningen och adlar dessa ögonblicksbilder, tagna i "en atmosfär av sorg och död". För den franske soldaten med sitt sunda verklighetssinne står inte kriget omgivet av någon nimbus, därtill har han prövat alltför mycket av dess krassa brutalitet. "Syster, kriget är ohyggligt", är ett utrop som ofta avslutar soldaternas krigshistorier. Men detta fasansfulla krig har enligt författarens ord "uppenbarot anade skönhetsvärden i själarnas djup", och dessa oväntade avspeglningar av människohjärtats ädlaste känslor utsända en ljusstråle i den stora förstörelsens eljest tröstlösa mörker.

Det finns i denna bok ställen av gripande skönhet, t. ex. berättelsen om hur en fransk soldat utan betänkande vågar sitt liv för en sårad fiende, eller scenen i operationsrummet, då prästen läser bönen för de döende invid en patient, som dukat under för det livsfarliga ingreppet, och de kringstående förnimma hur lidandets övermått liksom viker undan för trons segervisshet.

Vad som särskilt tilltalar i Noëlle Rogers framställning är den välgörande frånvaron av bitterhet mot fienden. Förgäves skall man här söka efter ett hätskt utfall eller en chauvinistisk fras. De lidande på sjukhusen ha kommit till insikt om att "en sårad, vän eller fiende, är något heligt" och att tyskarna

"äro stackars uslingar, de också, människor som vi", och denna sant mänskliga uppfattning återspeglas på varje bokens blad. Säkert skulle förf. ej förneka att samma egenskaper, som tjusa och gripa henne hos hennes egna landsmän, också stå att finna hos andra folk, även om den franska nationalkaraktärens särdrag förlänar åt dessa egenskaper en egenartad charme. FANNY EKENSTIERNA.

Ljuslimt 1907—1917.

Föreningen Ljuslimt, som nu i tio år arbetat i sitt vackra syfte att bereda hem för ålderdomen åt ensamma gamla kvinnor, vilka under ett arbetsamt liv inte lyckats så pass spara in åt sig att de själva kunnat förskaffa sig en sorgfri ålderdom, har i anledning av den tillryggalagda tioårsperioden sänt ut ett vackert litet jubileumshäfte. Louise Hagberg, som också står för utredningen av den vällyckade publikationen, ger en överblick av föreningens uppkomst och utveckling, Ellen Key pläderar under titeln En egen yrå varmt för de gamlas rätt till denna sista gunst av livet; Anna Maria Roos, Lotten Dahlgren, K. G. Ossiannilsson, Oscar Montelius, Sven Hedin m. fl. ha vidare bidragit till häftets värderika innehåll. Vignetter och illustrationer av Brita Ellström, Otilia Adelborg, Gabriel Burmeister, Knut Siangenberg ge ytterligare värde åt minnesskriften, liksom de uttalanden, som i enquêten Tankar om ålderdomen lämnats av framstående personer med bifogade porträtter. Ljuslimt 1907—1917 förtjänar att köpas, inte endast för det goda ändamålets skull — inkomsten av tidningen tillfaller givetvis föreningen.

NYA BÖCKER TILL JULEN 1917!

Korsblomman.

Kristlig kalender, utkommer 1918 med sin femtio-tredje årgång. Redigerad av kyrkoherde *Efr. Rang* med bidrag av flera författare och inre missionsarbetare. Häft. 1: 75, kart. 2 kr., klob. 2: 75.

Varde ljus!

Missionskalender för 1918. Redigerad av missions-direktorn pastor *J. Lindgren*. 26:te årg. Kart. 1: 50.

Frideborg.

Folkkalender för 1918. Redigerad av *K. J. Ahlberg*. Femtioandra årgången. Med flera teckningar och porträtt. Kart. 1: 50, klob. 2: 50.

Julgåvan 1917.

Rikt illustrerad jultidning för hemmet, med vacker omslagsteckning av *Jenny Nyström-Stoopendaal*, utkommer i sin elfte årgång och erbjuder goda bidrag av framstående författare och konstnärer. Fyra gratisbilagor. Pris 1: 50.

Julkärven 1917.

Illustrerad jultidning för barn, tjugooandra årgången, prydes av en vacker omslagssida av *Jenny Nyström-Stoopendaal*. Pris 25 öre.

Minnesord ur bibeln för var dag 1918.

Nyårshälsning från Sv. Bibelinstitutet. (I vägg-manacksformat) 30 öre.

Det stora ljuset i de mörka skug-gornas land.

Julhälsning 1917 av *Fr. Hammarsten*. Pris 15 öre.

Biblisk ordbok II.

Ordförklaringar (Biblisk realencyklopedi.) Utarbetad av teol. dr *O. Bensow*. Subskriptionsupplaga. Utgives i 12 häften à 75 öre, per häfte. Varje abonnent, som utlöst alla häften, erhåller till verket en prydlig pärm.

Inga Marias hemlighet.

Berättelse av *A-der* (Anna Ölander). Häft 2 kr., kart. 2: 50, klob. 3 kr.

De funno ett fäste.

Till ungdomen. Berättelse av *K. G. Fridholm*. Häft. 1: 50, kart. 1: 75, klob. 2: 25.

Emigranterna.

Vardagsbilder ur emigrantlivet av *Isolé*. Häft. 2: 75, kart 3: 25, klob. 4: 25.

På Björkvik.

Skildring ur barnavärlden av *Anna Jennings*. Häft. 2: 25, kart. 2: 75, klob. 3: 75.

Drömmen blev verklighet.

Berättelse av *Anna Jennings*. Häft. 0: 75, kart. 1 kr.

Tora.

Historien om ett feriebarn av *Anna Jennings* Pris 20 öre.

Morgonljus.

Femtioårigt missionsarbete på nathöjld jord, 1865—1916, skildrat av *Nils Hylander*, f. d. missionär i Ostafrika. Häft. 3 kr., kart. 3: 75, klob. 4: 50

I samaritens spår.

En dag i missionens sjukhus i Bellesa. Av dr *N. de Pertis*. Pris 40 öre.

Den goda delen.

Fjorton predikningar av *Albert Lunde*. Bemynd. översättning samt stenogram. Häft. 2: 50, klob. 3: 25.

Lögnens värld

av *Otto von Viebahn*. Översättning av *G. W. M. Fleetwood*. Häft. 1: 50, klob. 2: 25.

Låt upp!

Tjugosju korta predikningar av *C. A. Hasselrot*. Häft. 2: 50, kart. 3 kr., klob. 4 kr.

Tankar i andliga ämnen,

hämtade från gudstjänst- och andaktsstunder, av *Isolé*. Häft. 75 öre, kart. 1 kr., klob. 1: 50.

Morgongryning.

Sång med piano av Musikdirektör *Martin Johansson*. Text av Pastor *Fr. Björk*. Pris 1 kr.

EVANG. FOSTERLANDS-STIFTELSENS FÖRLAGS-EXPEDITION, STOCKHOLM 3.

UTAN MELLANHÄNDER.

CHEVIOTS-KJOLAR KLÄDESKJOLAR

SIDEN-KJOLAR

billigast direkt å

STOCKHOLMS KJOLFABRIK

MALMSKILLNADSGATAN 9, 2 tr.

R. T. 121 46.

A. T. 4 74.

Innehåll:

Kvinnorna och krigsindustrin. I. Av *Lilly Laurent*.

Jul Fredrika-Bremer-Förbundet om den nya fattigvårdslagen. ✓

Rimforsa den 14 november 1917. Av *Louise Nathorst-Böös*.

Invigningen av Fredrika-Bremer-Förbundets kvinnliga högre yrkesskola för sömnad.

Apelrydskolans trädgårdsutställning.

Notiser från bokvärlden.

STOR JULUTSTÄLLNING

av stifulle presentartiklar i svensk kristall

Vackra nyheter.

Alla prislägen.

De Svenska Kristallglasbrukens Försäljningsmagasin

20 Birger Jarlsgatan 20

::

5 Regeringsgatan 5

SAISONNYHETER I
DRÄKTER & KAPPOR STÖRSTA URVAL.
BILLIGA PRISER.
29 SIGRID HANSÉN **53**
VÄSTERLÄNGGATAN. DROTTNINGGATAN